

מלמד הכתוב הזה על איסור לאו לבעל, להשאיר תחתיו אשה שזינתה ונטמאה תחתיו.⁽²⁾

ג. שלש פעמים נכתבה המילה "ונטמאה" בפרשת סוטה.

ודרשו חכמים: טומאה אחת לאוסרה לבעלה, טומאה אחת לאוסרה על הבעל לעולם, וטומאה אחת לפוסלה לאכילת תרומה ולהנשא לכהונה.

ד. אשת ישראל שנאנסה תחת בעלה, אינה נאסרת לו, שהרי אמרה תורה "והיא לא נתפשה", מלמד הכתוב שאם היא "נתפשה", שנבעלה באונס, היא לא נטמאת לבעלה.

ה. אשת כהן שנאנסה, נחלקו שתי לשונות בגמרא להלן, האם היא אסורה לבעלה הכהן.

הטעם לאיסור הוא, משום שאמרה תורה באשת ישראל "והיא לא נתפשה", ומשמע היא בלבד, ולא אחרת, אינה נאסרת לבעלה אם היתה אנוסה. להוציא אשת כהן, שנאסרת לבעלה אפילו אם נתפשה ונבעלה באונס.

וכמו כן, לפי הצד הזה, נאסרת גם אשת ישראל שנאנסה תחת בעלה, לכהן, שאם ימות בעלה הישראל היא אסורה להנשא לו מדין זונה.

ו. כל העריות שנבעלו, הרי הן נעשות "זונה", ופסולות לכהן.

רבי נתן אומר: הרי היא אוכלת, ויתפרשו דברי רבי נתן על כל האמור בכרייתא.

ומסקינן: אכן קשיא.

אמר רב עמרם: הא מילתא דבר זה [דלהלן] אמר לן רב ששת.

ב-11 ואנהרינהו לעיינין ממתניתין, ממשנתנו הביא ראייה לדבריו, והאיר רב ששת [שהיה בעצמו סגי נהור], את עינינו בהבנת המשנה:

א. אשת ישראל שזינתה ברצון תחת בעלה – נאסרת לו.

שנאמר בפרשת נשא "איש איש כי תשטה אשתו, ומעלה בו מעל. ושכב איש אותה שכבת זרע, ונעלם מעיני אישה, ונסתרה והיא נטמאה, ועד אין בה, והיא לא נתפשה", והיינו, שזינתה ברצון ולא באונס.

"והיא נטמאה" – מלמד הכתוב שהיא טמאה לבעלה, לאסור אותה עליו כאשר זינתה מרצונה.⁽¹⁾

ב. כתבו הראשונים בסוגייתנו, שיסוד איסור סוטה לבעלה הוא משום "זונה", "אשתו זונה, אסורה לכל אדם, כשם שאסורה זונה דעלמא לכהן" [לשון הריטב"א, וראה גם ברשב"א].

ועוד אמרה תורה בפרשת מחזיר גרושתו, לאחר שנישאת לאחר:

"לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה, לשוב לקחתה אחרי אשר הוטמאה".

2. לעיל נדרש הפסוק הזה [בדף יא ב], אף על אשה שנסתרה וספק אם נטמאה, וכל שכן אם ודאי נטמאה.

1. א. הכתוב מדבר באשה שנסתרה, וספק אם נטמאה, וכל שכן אם בודאי זינתה.

— אף על פי שהיא מותרת לבעלה, הרי היא פפולה לכהונה.⁽⁴⁾

ותנא תונא, והביא רב ששת ראייה ממשנתנו לדבריו, שכך שנה אף התנא שלנו, במשנתנו:

דתנן: הבא על יבמתו, בין בשוגג בין במזיד בין באונס בין ברצון. אחד המערה ואחד הגומר קנה. ולא חילק בין ביאה לביאה.

וכן הבא על אחת מכל העריות האמורות בתורה או פפולות — פסלה [לכהונה].

ומדייק רב ששת: מאי "וכן"? על איזו אופן של ביאה האמורה לפני כן, ברישא, נתכוין התנא לומר "וכן", והיינו, שביאה שכזו אף פוסלת בעריות כשם שהיא קונה ביבום?

מאי לאו, האם לא מדבר התנא על תחילת המשנה, ששינוי בה: הבא על יבמתו, בין בשוגג, בין במזיד, בין באונס, בין ברצון.

וכן אשת איש שנבעלה, הרי היא נעשית "זונה", ואולם חילוק יש ביניהם לענין זנות באונס:

באשת איש:

יתבאר בסוגייתנו, שנחלקו שתי לשונות בגמרא, האם יש בה איסור משום זונה או לא.

בשאר עריות:

לדעת התוספות והבעל המאור בסוגייתנו, פשיטא שהן נעשות זונה, אפילו כשנבעלו באונס.⁽³⁾

ואילו לדעת הריטב"א [בתחילת דבריו]: כל העריות פשיטא שאינן נעשות זונה כשנאנסו, ורק באשת איש יש מקום לאוסרה משום זונה לכהונה אפילו אם נבעלה באונס, משום החומר שבזנות אשת איש.

וכך אמר רב ששת: אשת ישראל שנאנסה

[ואולם רבינו חיים הלוי בפרק א מאיסורי ביאה, הבין דברי הבעל המאור באופן אחר].

4. והפסול שלה הוא משום "זונה", או משום "ונטמאה", שהוא איסור מיוחד של סוטה לכהונה ולתרומה.

על פי דברי התוספות לעיל, לה א, ועל פי דבריהם כאן, וכן לפי דברי בעל המאור בסוגייתנו, יש לבאר דברי רב ששת ולשונו "אף על פי שמותרת לבעלה", בשני אופנים:

האחד: הואיל ואשת ישראל שנאנסה התירה אותה התורה לבעלה, היה מקום ללמוד מכך שאף לגבי איסור זונה לכהן לא תהא אסורה אשת איש באונס [אף שבשאר עריות היא נאסרת באונס, וכפי שנתבאר כל זה בהערה קודמת];

3. בעל המאור והקרן אורה [בביאור דברי התוס'] כתבו את טעם החילוק, משום שאשת איש שזינתה באונס אינה נאסרת על בעלה ישראל.

ופשטות כוונתם היא, שהיות ואף לישראל אסורה אשת איש שזינתה מטעם זונה [כמבואר באות ב], הרי גילתה התורה שאשת איש שנבעלה באונס אינה נעשית זונה. ולכן יש לדון אף לגבי כהן, שלא תהיה אסורה עליו אשתו שזינתה באונס.

כי ערות אשת איש קלה היא מכל העריות לגבי החלת שם זונה על האשה. לפי ששאר העריות שנבעלו באיסור, חל עליהן שם זונה אפילו אם נבעלו באונס, ואילו אשת ישראל שנבעלה באונס מותרת.

ומשמע שאף לגבי עריות, הביאה הפוסלת בה לעשותה זונה, היא ביאה בכל ענין, לא שנא בשונג, ולא שנא במזיד, ולא שנא באונס, ולא שנא ברצון –

וקתני בסוף המשנה שפסלה בביאה שכזאת לכהונה.

ומוכח ממשנתנו שגם אשת איש, שהיא בכלל העריות, נאסרת לכהן, אפילו כשנבעלה באונס בהיותה תחת בעלה, לאדם זר. (5)

ודוחה הגמרא את ראייתו של רב ששת ממשנתנו:

לא! אין לך ראייה ממשנתנו שאשת איש נאסרת לכהונה אפילו כשזינתה באונס.

כי מה שאמר התנא במשנתנו "וכן" – לא על ביאת אונס אמר זאת.

אלא מאי "וכן"? – אהעראה!

וכוונתו לומר, שכמו לגבי ביאת קנין ביבמה, "אחד המערה ואחד הגומר – קנה", כך גם לגבי פסול כהונה, "אחד המערה ואחד הגומר באחת מן העריות או באחת מן הפסולות לכהונה – פסלה". (6)

ותמהה הגמרא על הביאור שביארנו במשנה, ש"וכן" בא ללמד על פסול לכהונה על ידי העראה, ומדברת המשנה בפסול העראה, ולא בביאת אשת איש באונס, ובכך נדחתה הוכחתו של רב ששת:

העראה דמאן, באיזו העראה בא התנא של המשנה להשמיענו שהיא פוסלת לכהונה?

וקא משמע לן רב עמרם, שלגבי כהן היא אסורה משום זונה.

השני: הואיל ואשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה, הרי ש"ונטמאה" האמור לגבי איסור לבעלה לא נאמר כלל באונס, וסלקא דעתין שגם "ונטמאה" האמור לגבי איסור תרומה וכהונה לא נאמר באונס. לכן קא משמע לן רב ששת שאסורה היא לכהן משום "ונטמאה", הואיל ולגבי כהן, אף "ונטמאה" האמור לגבי בעלה, אסרה בו התורה אפילו באונס.

ובבעל המאור מבואר, שהוא מפרש בדברי רב ששת שהאיסור הוא משום זונה.

ואילו בתוספות [לעיל לה א] מבואר, שדברי רב ששת תלויים ועומדים בנידון הגמרא לקמן אם אשת איש שזינתה באונס אכן אסורה משום זונה [ונחלקו בדבר שתי לשונות בדברי רבה].

ולפיהם, לדעת הסובר שזונה אשת איש אסורה באונס, אף לרב ששת טעם האיסור הוא

הן משום זונה והן משום "ונטמאה". ואילו לדעת הסובר אין אשת איש נעשית זונה באונס, אין טעמו של רב ששת אלא משום "ונטמאה". ובדעת רש"י בזה ראה דבריו בדף לה א, ובלשונו בד"ה לא אהעראה, ובד"ה אשלא כדרכה.

5. כתבו התוספות: אין לומר שלא שנינו "פסלה" אלא אשאר עריות ולא על אשת איש, משום דעיקר החידוש הוא באשת איש, וכפי שנתבאר בהערה לעיל.

6. לפי התוספות בהערה לעיל, מבואר מדבריהם, כי יש לומר ש"וכן" קאי על שאר עריות ולא על אשת איש, ומתחילה לא הוכיחה הגמרא אלא משום דבשאר עריות אין חידוש בזה, ועל כרחך באה המשנה להשמיענו שאף באשת איש הרי היא אסורה באונס.

לא לגבי ביאת אונס מדבר התנא. אלא אביאה שלא כדרכה דעריות אמר "וכן".

שהרי שנינו לפני כן לגבי יבמה: "ולא חילק בין ביאה לביאה", שאף ביאה שלא כדרכה קונה בה. ולכן הוסיף התנא "וכן" לגבי ביאה שלא כדרכה בעריות, לומר, שבעריות פוסלת אף ביאה שלא כדרכה.⁽⁹⁾

ועדיין תמהה הגמרא: וכי ביאה שלא כדרכה שפוסלת בעריות אנו לומדים מיבמה, עד שהתנא אומר: כשם שמועילה ביאה שלא כדרכה לקנות ביבמה, כך היא פוסלת בעריות?!

והרי אדרבה! עיקר הדין שביאה שלא כדרכה חשובה כמו ביאה כדרכה נלמד מהכתוב "ואת זכר לא תשכב משכבי אשה", שמשמע ממנו שיש שתי משכבות האסורות, האחת שכיבה כדרכה, והאחת שלא כדרכה —

והפסוק הזה — בפרשת עריות כתיב!

ואם כן, אין אנו צריכים ללימוד שגם ביאה שלא כדרכה נחשבת ביאה, מקנין היבמה בביאה שלא כדרכה.

ולא יתכן שכוונת התנא במשנתנו היא לומר

אילימא העראה רגילה דעריות, הוא שבא התנא ללמדנו שהעראה פוסלת בהן, כשם שהיא קונה ביבום?

הרי אי אפשר לומר כן, כי:

למימרא וכי רוצה אתה לומר דהעראה בעריות — ילפינן לה מיבמה?

וכי דין הפסול של העראה בעריות נלמד מיבמה, עד שבא התנא לומר שאף בעריות פוסלת ההעראה, כשם שהיא קונה ביבמה?!

והרי אדרבה, הלימוד הוא בצורה הפוכה!

שהרי זה שאפילו העראה גרידא קונה ביבמה — ילפינן לה מהעראה האמורה בעריות! (7) דעיקר העראה שנחשבת כביאה — בעריות הוא דכתיב בתורה! וכמבואר בסוגיא לעיל.⁽⁸⁾ ולכן, אי אפשר לבאר את משנתנו שהיא אומרת: העראה קונה ביבמה, "וכן" פוסלת העראה בעריות.

ואם כן, חוזרת ראייתו של רב ששת ממשנתנו.

ודוחה הגמרא באופן אחר את ראייתו של רב ששת ממשנתנו:

אלא, מאי "וכן" שנינו במשנתנו? —

8. ואף שההעראה הכתובה בתורה לא נאמרה לענין פסול לכהונה, ואילו משנתנו עוסקת בפסול לכהונה משום זונה; מכל מקום, כיון שנתרבתה ההעראה לאיסור בפרשת עריות, הרי ממילא נעשית זונה, שכל הנבעלת בעילת איסור, הרי היא זונה.

9. כתב רש"י: וגמר "ביאה ביאה" מיבמה,

ודוחה הגמרא, כי חידוש המשנה אינו בדין אונס אלא בדין העראה, ושוב ממילא יש לומר שלא שנינו "וכן" על ביאת אונס בעריות, אלא על שאר עריות, ולא על אשת איש.

7. בתוספות מבואר, שברוב הספרים לא גרסינן: אדרבה יבמה ילפינן מעריות, אלא: עיקר העראה בעריות כתיב, וכן נראה קצת מרש"י; והתוספות נתקשו בגירסא שלפנינו, ופירשו בדוחק.

שביאה שלא כדרכה קונה ביבמה, "וכן" פוסלת בה ביאה שלא כדרכה בעריות.

ואם כן, חוזרת ראייתו של רב ששת ממשנתנו.

ודוחה הגמרא את הראיה ממשנתנו, על ידי הסבר אחר:

אלא, מאי "וכן" – אביאה שלא כדרכה דחייבי לאוין בכהונה.

כגון אלמנה לכהן גדול, וגרושה לכהן הדיוט. לפי שאיסורי הלאוין הללו לא נכתבו בפרשת עריות, ולא נאמר בהן "משכבי אשה", והן "הפסולות" שנשנו בסיפא של משנתנו.

ובא התנא לומר, כי כמו שביאה שלא כדרכה קונה ביבמה, כך ביאה שלא כדרכה בפסולות לכהונה, שהן חייבי לאוין, פוסלת אותן בפסול חללות.⁽¹⁰⁾

ועתה מבארת הגמרא את דינה של אשת כהן שנאנסה תחת בעלה –

אמר רבה: אשת כהן שנאנסה, הרי בעלה, שהוא כהן – לוקה עליה אם יבוא עליה, משום איסור זונה.⁽¹¹⁾

ותמהינן: משום זונה, אין –

דהיינו, וכי אשת כהן שזינתה באונס, בעלה הכהן לוקה עליה רק משום איסור זונה לכהונה.

דרכינן בה מ"ולקחה", שקונה בה אפילו ביאה שלא כדרכה.

והמהרש"ל מחק דברים אלו מרש"י, כיון שלא מצינו גזירה שוה זו, והמהרש"א קיים הגירסא, ראה שם.

ומבואר מדברי רש"י, כי לפי הסלקא דעתין אכן מקור דין שלא כדרכה בעריות הוא מיבמה, ולפיכך סלקא דעתין דשייך לומר "וכן".

10. ולא יכלה הגמרא לומר: אהעראה דחייבי לאוין. כי העראה בחייבי לאוין אין צורך ללמוד אותה מיבמה, אלא בגזירה שוה מעריות היא נלמדת, ב"ק"חה ק"חה" כמבואר בסוגיא לעיל, ולא שייך לומר על כך "וכן". רש"י.

ותמהו התוספות על רש"י, שהרי אף לענין שלא כדרכה יכולים אנו ללמוד ב"ק"חה ק"חה" מעריות, ושוב לא שייך לומר "וכן" על חייבי לאוין דכהונה בביאה שלא כדרכה, וראה מה שכתב המהרש"א.

ולכן פירשו התוספות, ש"חייבי לאוין" האמורים כאן, אין הכוונה לחייבי לאוין דכהונה,

אלא לשאר חייבי לאוין, שאינם דכהונה, שבאלו לא נאמר "ק"חה", ונלמד פסול "שלא כדרכה" בהן מגזירה שוה של "ביאה ביאה" מיבמה, ועל דרך שאמרו בסוגיא לעיל ללמוד בגזירה שוה זו שהיבמה נקנית בהעראה.

11. ונחלקו התוספות והבעל המאור בהבנת דברי רבה.

דעת התוספות לה א [כן נראה מדבריהם], שלא דוקא אשת כהן שנאנסה, אלא הוא הדין אשת ישראל שנאנסה גם היא אסורה משום זונה לכל כהן, לכשתאלמן. ואין רבה בא לחלוק על רב ששת.

ואף בדברי רב ששת יש לפרש הטעם שאשת ישראל שנאנסה אסורה לכהונה, שהוא משום זונה וכדברי רבה. ולדבריהם מה שאמר רבה "בעלה לוקה עליה", לאו דוקא הוא, אלא הוא הדין שכל כהן לוקה עליה [וראה קרן אורה על שיטתם].

אך דעת בעל המאור [שכתב זאת בלשון "לכאורה" היא, שלא אמר רבה את דינו אלא

מלמד הכתוב "והיא", שהוא מיעוט, כי רק "היא", אשת ישראל, בה בלבד נאמר:

א. אם לא נתפשה, אלא זינתה ברצון — היא אסורה.

ב. הא, אם נתפשה, שזינתה באונס — היא מותרת לבעלה הישראל.

ואולם, יש לך אשה אחרת, שאף על פי שנתפשה ונבעלה באונס, היא אסורה לבעלה.

ואי זו? — זו אשת כהן.

והניח רבי זירא, שבלימוד של "והיא לא נתפשה" — התמעטה זנות באונס מכלל הלאו של "לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה אחרי אשר הוטמאה".

ומיעוט זה הוא הן באשת ישראל והן באשת כהן.

ומעתה, כל איסורה של אשת כהן שנבעלה באונס, הוא רק מחמת מיעוט המילה "והיא", האמורה בפרשת סוטה, המלמד שרק אשת ישראל שנתפשה מותרת ולא אשת כהן, שהיא אסורה.

אבל משום הלאו של טומאה, של אשה שזינתה תחת בעלה, לא לקי עליה כאשר זינתה תחתיו באונס?!

וכי אינו לוקה עליה גם משום הכתוב "לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה אחרי אשר הוטמאה", שדרשו ממנו חכמים לעיל [יא ב] שהוא איסור לאו לאשה שזינתה תחת בעלה, ונטמאה בכך! (12)

ומשינין: אימא הכי: בעלה הכהן לוקה עליה אף משום זונה!

דהיינו, שלוקה עליה משום איסור כהונה, מלבד מה שהוא לוקה עליה משום "לא יוכל בעלה לשוב לקחתה אחרי אשר הוטמאה".

מתיב רבי זירא על דברי רבה, שאמר: אשת כהן שזינתה באונס, בעלה "לוקה" עליה משום זונה, מהא דתניא:

נאמר בפרשת סוטה "איש איש כי תשטה אשתו, ומעלה בו מעל. ושכב איש אותה, שכבת זרע, ונעלם מעיני אישה, ונסתרה, והיא נטמאה, ועד אין בה".

"והיא לא נתפשה".

לזרים.

ואשה זו, אע"ג שנאנסה, גבי כהן לא פליג רחמנא בין אונס בין רצון, כדגמרינן מ"והיא לא נתפשה". ד"היא" מיעוטא הוא, שמשמע כי רק "היא", אשת ישראל, יש בה חילוק בין נתפשה ללא נתפשה, אבל באשת כהן אין את החילוק הזה, אלא היא נאסרת בכל אופן.

12. בפשוטו, אין קושיית הגמרא אלא שבעלה הוא זה שילקה עליה משום לאו זה, שהרי אין

באשת כהן בלבד, שהיא אסורה משום זונה אפילו באונס. אבל באשת ישראל לא אמר. ורבה חולק על רב ששת, כי לדעת רב ששת אסורה היא משום זונה אפילו באשת ישראל שנאנסה. ויש לצדד לכאן ולכאן אם "בעלה" דוקא או לא [וראה קרן אורה על שיטתו].

וראה עוד דעת הרמב"ן במלחמות.

וכתב רש"י: בעלה לוקה עליה משום זונה, דכתיב "זונה לא יקחו", וסתם זונה היינו אשה שמנאפת תחת בעלה, שזינתה מאחר בעלה

שגם אם זינתה באונס, היא בכלל זונה האסורה לבעלה מצד הלאו של "לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה אחר אשר הוטמאה" [וראה תוספת ביאור בהערות].⁽¹³⁾

ומביאה הגמרא לשון שניה:

איכא דאמרי, כך אמר רבה, וכך השיב עליו רבי זירא:

אמר רבה: אשת כהן שנאנסה — בעלה לוקה עליה משום טומאה.

שנאמר "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה אחרי אשר הוטמאה".⁽¹⁴⁾

ומדייקת הגמרא: **משום טומאה, אין**, הרי הוא לוקה.

אבל **משום זונה**, הוא לא לוקה.

אלמא, אשת כהן שנבעלה באונס — לא קרינא ביה איסור "זונה" לכהונה.

אך אין הוא מחזיר את אשת כהן שזינתה באונס לכלל הלאו של "לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה אחר אשר הוטמאה".

וכיון שכך הוא הלימוד, האיך אתה אומר שבעלה כהן לוקה עליה משום זונה?

והרי אין הלימוד של איסור הכהן באשתו שזינתה באונס אלא בגדר "לאו הבא מכלל עשה".

ולאו הבא מכלל עשה — הוי איסור עשה, ואינו לאו שלוקים עליו!

אמר תירץ רבה, שאין לומר כדברי רבי זירא, אלא:

הכל — כל הנשים המזנות תחת בעליהן, בין באונס בין ברצון — **היו בכלל הלאו של איסור "זונה"** לכהן, שנאמר בו "לא יקחו".

וכשפירט לך הכתוב גבי אשת ישראל "והיא לא נתפשה" אסורה, הא נתפשה מותרת, מכלל זה אתה למד, דאשת כהן, כדקיימא קיימא!

בלישנא קמא, אף אשת ישראל אנוסה אסורה משום זונה.

ואולם הרשב"א והריטב"א הבינו דברי רש"י באופן אחר, שאיסור סוטה לבעלה בישראל אף הוא, מדין זונה הוא. "דאשתו זונה אסורה לכל אדם, כשם שאסורה זונה דעלמא לכהן". ועל זה אמרו: הכל היו בכלל זונה, הן להיאסר על בעלה, והן להיאסר לכהונה משום "זונה לא יקחו". והוציא הכתוב מהכלל את אשת ישראל, שאינה נאסרת על בעלה, ואילו אשת כהן כדקיימא קיימא. ולפי זה אין הכרח מרש"י שהוא חולק על התוספות לעיל לה א.

14. ראה בקרן אורה על תד"ה מאי, אם ללשון

נכלל בלאו זה אלא "בעלה הראשון"; ואולם ראה מה שכתב הקרן אורה בתד"ה מאי, ראה שם היטב.

13. כתב רש"י: הכל היו בכלל זונה, כל הנבעלות תחת בעליהן בין באונס בין ברצון בכלל "זונה לא יקחו" הן, שהרי כולן נבעלו בעילת זנות, והוציא לך הכתוב אשת ישראל אנוסה מן הכלל, אבל אשת כהן כדקיימא קיימא. בפשוטו משמע שכוונת רש"י לומר, שאשת ישראל אנוסה אינה אסורה משום זונה, ואילו אשת כהן אנוסה אסורה משום זונה. ולפי זה מבואר ברש"י כדברי בעל המאור, ושלא כדברי התוספות לעיל בהערה, המפרשים שלפי רבה

לא נתפשה" הרי היא אסורה, שמכאן אתה למד: **הא נתפשה** — מותרת.

מכלל זה אתה למד **דאשת כהן** — כדקיימא קיימא, ללקות עליה משום טומאה אפילו אם זינתה באונס.

מתניתין:

הביאור שלהלן במשנה זו הוא על פי פירושו השני של רש"י.⁽¹⁶⁾

א. כבר התבאר, שבת ישראל מותרת מן התורה לאכול בתרומה משעת אירוסיה לכהן, אלא שמגזירת חכמים אינה אוכלת.

ב. משהגיע זמן הנשואין, שהוא שנים עשר חודש משתבעה הבעל לפרנס את עצמה בתכשיטים, הרי היא אוכלת בתרומה אפילו מדרבנן, לדעת משנתנו, שהיא כמשנה ראשונה ששינו בכתובות.⁽¹⁷⁾

מתניב רבי זירא על דברי רבה, שאמר בעלה לוקה עליה משום טומאה, מהא דתניא:

"והיא לא נתפשה", אלא זינתה ברצון, הרי היא אסורה לבעלה.

הא נתפשה באונס — הרי היא מותרת לבעלה!

ואולם, יש לך אשה אחרת, שאף על פי שלא נתפשה הרי היא אסורה, ואיזו היא? — זו אשת כהן!

והרי לאו הבא מכלל עשה, רק איסור עשה הוא, ואין לוקין עליו, והאיך אתה אומר שבעלה "לוקה" עליה משום טומאה?⁽¹⁵⁾

אמר תירץ רבה: **הכל היו בכלל** "לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה אחרי אשר הוטמאה", ללקות עליה משום טומאה.

וכשפירט לך הכתוב גבי אשת ישראל "והיא

ומבואר מדברי הריטב"א שקושיית הגמרא לעיל "משום טומאה ליכא", אין הכוונה הואיל ולדבריך אסורה היא משום זונה, שוב ממילא תיאסר משום טומאה, אלא קושיא בפני עצמה היא, דפשיטא לגמרא שהוא לוקה עליה משום טומאה.

16. ובמהלך הסוגיא, בהערות, תבאר גם שיטת הראשונים.

17. שינו בכתובות נז א: נתנין לכתולה שנים עשר חודש משתבעה הבעל לפרנס את עצמה; הגיע זמן ולא נישאו אוכלות משלו [משל הבעל], ואוכלות בתרומה.

זו משנה ראשונה, בית דין של אחריהם אמרו: אין האשה אוכלת בתרומה עד שתיכנס

זו "בעלה" דוקא, כיון שעליו נאמר הלאו, או אפילו לכל כהן. שיש מקום לדון אם דוקא אשת כהן או אפילו אשת ישראל, ראה בהערות בלישנא קמא דרבה.

15. הריטב"א הקשה, הרי בלישנא קמא תמהה הגמרא: "משום זונה אין משום טומאה לא?!" ומוכח שפשיטא לגמרא שיש ללקות עליה משום טומאה, ואילו כאן, ללישנא בתרא, מקשה רבי זירא על כך?!

וביאר: בית המדרש ידעו את הפירוש לבסוף, והיה דבר זה פשוט להם.

אבל רבי זירא, שלא ידע להסביר את דברי רבה, הקשה על דבר שהיה "פשיט להו בכבי מדרשא", ויש כיוצא בזה בתלמוד במיעוט מקומות.

ג. אשה "המשתמרת לביאה פסולה", שהיא אשה המצפה והמתנת [כמו "שומרת יבם", וכמו "ואביו שמר את הדבר", וראה רש"י סוטה יח ב], המיועדת להיבעל ביאה הפוסלת אותה בתרומה, הרי היא פסולה מלאכול בתרומה כל עוד היא משתמרת לביאה זו, לדעת רבי מאיר שהוא התנא קמא של משנתנו.

ד. הפסול של "המשתמרת לביאה פסולה" מלאכול בתרומה, הוא הן בתרומת בעלה אם היתה בת ישראל הנישאת לכהן, והן בתרומת בית אביה, אם היתה בת כהן המשתמרת לישראל, ופסול זה מדרבנן הוא [תוספות נו ב ד"ה רב בשיטת רש"י].

ולכן, אשה המשתמרת לביאה פסולה, כגון:

א. אלמנה המאורסת לכהן גדול, או גרושה וחלוצה המאורסת לכהן הדיוט באיסור.

בין שהיתה בת ישראל, שבאה עתה לאכול בתרומה מדין אשת כהן, ובין אם היתה בת כהן האוכלת בתרומת בית אביה (18) —

כיון שבעילתם של אלו עושות את האשה לחללה, ופוסלתה —

הרי כבר מן האירוסין לא יאכלו הנשים בתרומה, דברי רבי מאיר. (19)

דהיינו: אם בנות ישראל הן — הרי אף שהגיע זמן נישואיהן, אין הן אוכלות בתרומה.

ואם בנות כהן הן — נפסלו מלאכול בתרומת בית אביהם מיד כשנתארסו. (20)

רבי אלעזר ורבי שמעון מכשירין את "המשתמרת לביאה פסולה" בתרומה, ואינה נפסלת עד שתיבעל ותיעשה חללה.

לחופה.

וטעם משנה ראשונה הוא:

לדעת הסובר שגזירת חכמים שאסרו ארוסה מלאכול בתרומה, הוא משום שמא תשקה לאחיה ולאחותה, כיון שלפי משנה ראשונה הוא חייב במזונותיה, הרי הוא מיוחד לה מקום שלא בבית אביה, ואין לחוש שתשקה לאחיה ואחותה.

ולדעת הסובר שהוא משום החשש למקח טעות, שמא ימצא בה מום ["סמפון"], הרי לאחר שנים עשר חודש, כיון שנותן לה מזונות, הוא בודקה תחילה אם יש בה מום.

18. בהמשך הסוגיא מתבאר, שהמשתמרת לביאה פסולה אינה נפסלת בתרומה אלא אם כן היא משתמרת לביאה פסולה מן התורה. ולפי זה, כתבו הראשונים, שלא הזכירה משנתנו

חלוצה אלא אגב גרושה, כי החלוצה מדרבנן כגרושה מן התורה, אבל אין בה את הדין האמור במשנתנו, הואיל והחלוצה אינה אסורה לכהן אלא מדרבנן.

19. ואולם מהמשך הסוגיא מתבאר לפי שיטת רש"י, שנחלקו התנאים מטעם נוסף בבת ישראל פסולה שנישאת לכהן.

דעת רבי מאיר: שאין קידושי עבירה מאכילין בתרומה, מלבד שמדין "משתמרת לביאה פסולה" הרי היא כפסולה.

דעת רבי אלעזר ורבי שמעון: היא אוכלת אף שקידושי עבירה הן, מלבד שהם חלוקים על דין "משתמרת לביאה פסולה".

20. לפי פירושו של רש"י מבואר במשנה, שאילו היתה נבעלת היתה נפסלת מלאכול הן בתרומת

ולפיכך:

א. אם היו בנות ישראל, הרי משהגיע זמן נישואיהן, אוכלות הן בתרומה מכח בעליהן. ואם היו בנות כהן, לא נפסלו מלאכול בתרומת בית אביהן עד שיינשאו וייבעלו וייעשו חללות.⁽²¹⁾

ב. ומודה רבי מאיר לרבי אלעזר ורבי שמעון, שאין פסולה של "המשתמרת לביאה פסולה" אלא כל זמן שהיא אכן משתמרת לביאה פסולה. אבל משחדלה להיות משתמרת לא נפסלה לכהן או לתרומה, אלא אם כן נבעלה.

ולכן, הכל מודים כי רק אם נתארמלו או נתגרשו נשים אסורות אלו מבעליהן הכהן מן הנשואין [אחר הנשואין והבעילה], הרי אלו פסולות לכהן, ולאכול בתרומת בית אביהן אם היו בנות כהן, כיון שנעשו חללות, ונפסלו.

אבל אם נתאלמנו או נתגרשו מן האירוסין, שעדיין לא נבעלו, ולא נעשו חללות, הרי אלו פסולות להנשא לכהן כשנתארמלו [אך לא אם נתגרשו, שאז נפסלו לכהן מכח הגירושין], וכשרות לאכול בתרומת בית אביהן אם היו בנות כהן.⁽²²⁾

בסוגיא בענין פצוע דכא.

21. ואם תאמר, למה לנו לידחק ולפרש שהגיע זמן נישואיהן ולא נישאו, וכמשה ראשונה, ולא שכבר נישאו אלא שעדיין לא נבעלו. אין זו קושיא, כי אם נכנסה לחופה הרי דינה תלוי בדין "יש חופה לפסולות" המתבאר לקמן נז ב, ואינו ענין לכאן.

22. דעת רוב הראשונים היא [והביא פירוש זה רש"י בפירושו הראשון] שאין משנתנו עוסקת אלא בבית כהן שנישאת לישראל, ולענין תרומת בית אביה.

וכתב הריטב"א: ודאי לא מסתבר שיכשירו רבי אלעזר ורבי שמעון להאכילה מחמתו מאחר שהוא אסור לקיימה, וכן מבואר בתוספות נח א, שאף לרבי אלעזר ורבי שמעון אינה אוכלת.

אבל ברמב"ן [ראה היטב שיטתו] ובמאירי מבואר, שאכן אף בבית ישראל היה מקום לפרש את מחלוקתם, אלא שלפי משנה אחרונה אין הן אוכלות בתרומה עד שתיכנס לחופה, ומסתבר

בעלה והן בתרומת בית אביה.

ופסול זה אין לבוא עליו אלא מדין חללות בלבד, כי אי אפשר שתאמר שהיא נפסלת משום "ובת כהן כי תהיה לאיש זר", כיון שלשיטת רש"י אין פסול זה אלא כשהאיש הוא הפסול [וכפי שנתבאר בהקדמה שבתחילת הפרק], ובנידון משנתנו היא זו הפסולה ולא האיש; ועל כרחק שמדין חללות גרידא היא נפסלת מלאכול אפילו בתרומת בעלה.

וכתבו הערוך לנר והרש"ש לקמן נז א על תד"ה ואי לאו בקדושתיה קאי, שדברי רש"י אלו חידוש הם, כי היה מקום לומר שאין נפסלת אלא מתרומת בית אביה שהיא אוכלת מחמת קדושתה, והואיל ונעשית חללה הרי היא כזרה; אבל מתרומת בעלה אינה נפסלת כיון שאכילתה היא מדין "קנין כספו", כעברו וכשפחתו, ולא מחמת קדושה שיש בה, ראה שם היטב.

וכבר נתבאר בהקדמה לפרק זה, שאין הדברים מוסכמים, ויש הסוברים שאכילת האשה אינה כעבד ושפחה אלא מקדושת עצמה היא אוכלת, וראה עוד מה שיתבאר בזה לקמן

גמרא:

תניא: אמר רבי מאיר טעם נוסף (23) בבת ישראל שקידושה קידושי עבירה — כגון אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט — שלא תאכל בתרומה מכח בעלה:

קל וחומר הוא:

ומה קדושי בת ישראל שנשאת לישראל, שהן קידושי רשות, אין מאכילין את האשה בתרומה —

קדושין אלו, שקדושי עבירה הן, לא כל שכן שלא יועילו להאכילן בתרומה.

אמרו לו לרבי מאיר: אין לדמות קדושי בת ישראל לישראל לקידושי פסולה לכהן, כי:

לא אם אמרת בקדושי רשות, שאין הן מאכילין בתרומה, **שכן אין** לו לבעלה שהוא ישראל **להאכיל במקום אחר**.

תאמר בקדושי עבירה לכהן, **שכן יש** לו לבעלה שהוא כהן **להאכיל במקום אחר**, כשאין הן קידושי עבירה.

שנתארסה לישראל מלאכול בתרומת בית אביה, כל שכן קידושי עבירה שהן "פוסלין".

הראשונים תמהו על פירושו של רש"י: מה קל וחומר הוא זה מישראל שקידש בת ישראל, והרי כיון שאין בו צד כהונה כלל, לא שייך שיאכילנה בתרומה!?

ולדעתם, קל וחומר זה, הוא מקורו של רבי מאיר לדין משתמרת לביאה פסולה, והכי קאמר: ומה קידושי רשות, היינו בת כהן שנתקדשה לישראל אין מאכילין, כלומר: פוסלין אותן מתרומת בית אביהן, כמאמר הכתוב: ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל, שלפי פשוטו של מקרא בא ללמד על בת כהן המתקדשת לישראל שאינה אוכלת בתרומת בית אביה כל עוד היא מקודשת לו. [ורש"י דחה פירוש זה, כיון שאם כן, היה לו לומר: ומה קידושי רשות "פוסלין"].

קידושי עבירה ואפילו לכהן לא כל שכן שיפסלוה מתרומת בית אביה.

ומיהו, מבואר בתוספות לקמן נז ב, ובריטב"א כאן, שדין משתמרת לביאה פסולה אינו אלא מדרבנן, ולפי זה קל וחומר זה אינו ק"ו גמור.

ובערוך לנר לקמן נז ב תמה על התוספות

לפרש משנתנו כמשנה אחרונה, ונמצא שאין נפקא מינה במחלקותם אלא לענין בת ישראל שניסת לכהן, ראה היטב שם.

23. כן צריך לפרש לפי שיטת רש"י; כי אי אפשר לפרש שמכאן למד רבי מאיר את דין המשתמרת לביאה פסולה שהיא נפסלת, כיון שאין לדין זה כל מקור מקל וחומר זה, ועל כרחק כפי שנתפרש בפנים [וראה אות ג בשם רבינו עקיבא איגר].

יש להסתפק לדעת רש"י, אם דין זה הנלמד בקל וחומר מן התורה הוא, ואף שהמשתמרת לביאה פסולה אינה פסולה אלא מדרבנן, מכל מקום אין קידושי עבירה מאכילין מן התורה, או דילמא אין קל וחומר זה אלא מדרבנן כשם שאינו אלא מדרבנן לדעת שאר הראשונים, כמבואר באות ד; ויתבאר עוד מזה בהערות בגמרא.

תמה רבינו עקיבא איגר: הא כיון שרבי מאיר סבר שאפילו "פסלי" קידושין שנעשו בעבירה מדין משתמרת לביאה פסולה, אמאי נקט הקל וחומר מבת ישראל לישראל שאין מאכילין, שזה מספיק רק לענין "אין מאכילין", ומדוע לא נקט ביותר: ומה קידושי רשות "פוסלין" לבת כהן

דכא, והוא הרי פוסלה מלאכול בתרומה כשבא עליה.

ואילו לרבי אלעזר ורבי שמעון דאמרי: אף המשתמרת לביאה פסולה דאורייתא — אכלה,

א-11

הא נמי אכלה. (1)

ומקשה הגמרא: ממאי, מנין לו לרבי אושעיא לומר שאפילו כהן פצוע דכא, שהוא כהן פסול, הרי הוא מאכיל את אשתו, לדעת רבי אלעזר ורבי שמעון?!

דילמא, אולי, עד כאן לא קאמרי רבי אלעזר ורבי שמעון התם, שאף אלמנה או גרושה הנישאת לכהן בעלה מאכיל אותה בתרומה —

אלא משום דיש לו — לבעלה, שהוא כהן כשר — כח להאכיל במקום אחר, אילו היה נושא אשה כשירה.

פצוע דכא [שנפצעו הביצים שלן] אסור לבוא בקהל, שנאמר "לא יבוא פצוע דכא בקהל ה'". והאשה הנבעלת לו נפסלת מלאכול בתרומה, שהרי ביאה זו בכלל "ובת כהן כי תהיה לאיש זר — היא בתרומת הקדשים לא תאכל", וכיון שהאיש שבעל אותה הוא הפסול והזר, הרי היתה לאיש "זר", ונפסלה בביאתו.

אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא:

פצוע דכא כהן שקידש בת ישראל, באנו למחלוקת רבי מאיר ורבי אלעזר ורבי שמעון. (24)

כי לרבי מאיר, דאמר אשה המשתמרת לביאה שהיא פסולה מדאורייתא, (25) לא אכלה [אינה אוכלת] בתרומה —

הא נמי, לא אכלה מכח בעלה הכהן.

שהרי משתמרת היא לביאתו של הפצוע

הרי קדושי עבירה הן, ולכן אינן מאכילין בתרומה.

ולשון הגמרא "משתמרת לביאה פסולה דאורייתא" — בא ללמד, שהמשתמרת לביאה פסולה מדרבנן, אינה בכלל "משתמרת לביאה פסולה" הן לענין פסול, והן לענין שאין מאכילין.

1. כתב רש"י: דקנין כספו הוא ואוכלת דבר תורה, ועד דבעיל לה דשויה חללה אכלה.

ותמה הרש"ש על רש"י, שהרי קיימא לן שאין חללה אלא מפסולי כהונה, והפסול הוא משום "ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל"; ראה בזה במשנה ריש פרק הערל, ובמה שצויין על זה בהערות שם.

מנין פשיטא להו דהוא מדרבנן, כיון שהוא נלמד בקל וחומר, וראה עוד שם.

24. לדעת הראשונים הגירסא הנכונה היא: פצוע דכא כהן שקידש בת כהן, וכתבו הראשונים שרש"י פירש את פירושו, מפני שהיתה הגירסא לפניו: שקידש בת ישראל, אבל בספר ר"ח הגירסא: שקידש בת ישראל.

25. לפי שיטת רש"י, לשון "משתמרת לביאה פסולה" שאמרה הגמרא כאן, נכללו בו שני ענינים.

האחד: פסול האשה מדין "משתמרת לביאה פסולה".

השני: הואיל ומשתמרת היא לביאה פסולה,